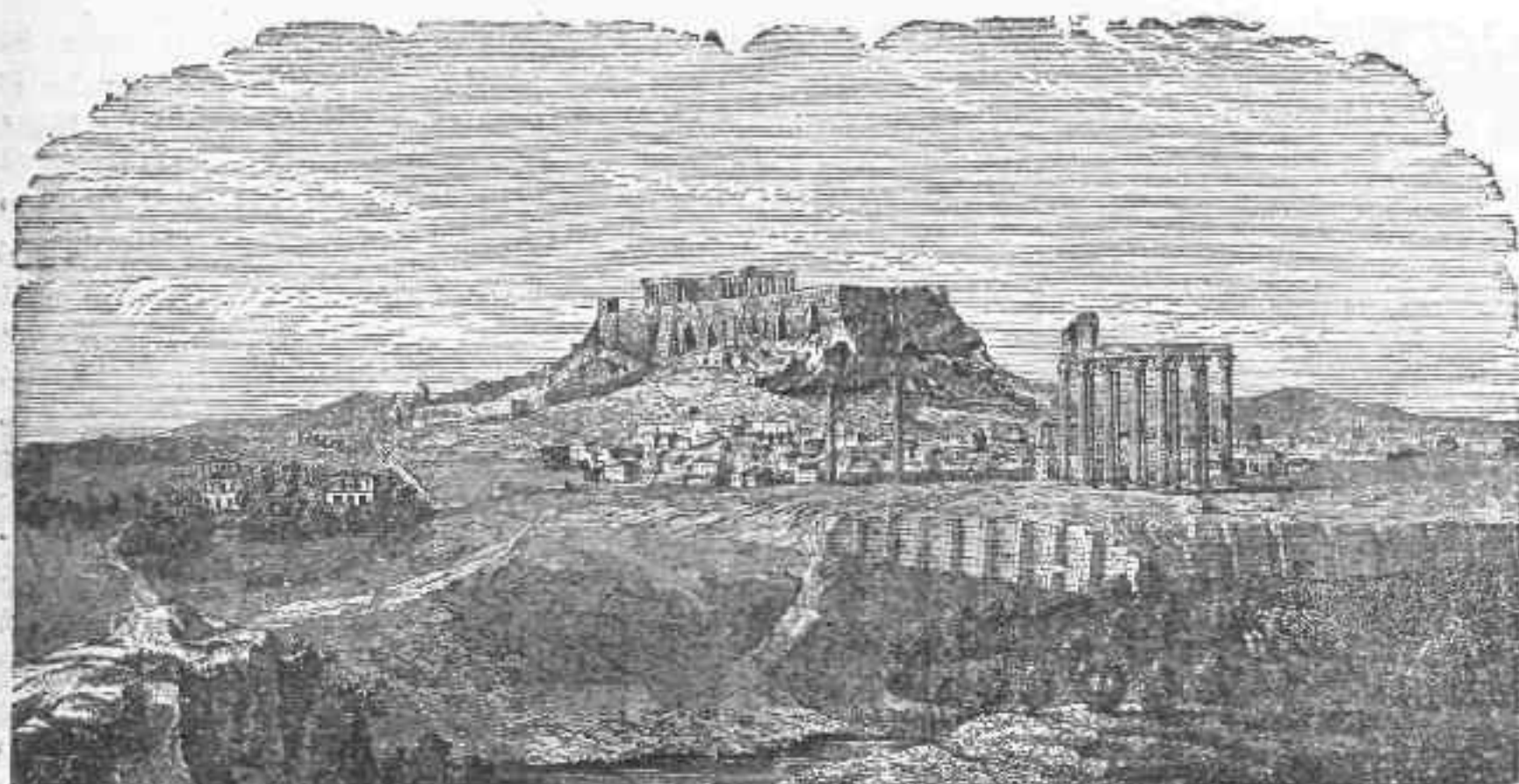

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ, 1861.

ΤΟΜΟΣ ΙΒ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 275.

ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΣΤΑΘΜΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ.

— 000 —

Πραγματευόμενος περί μέτρων και σταθμῶν τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου, ἐπιθυμῶ νὰ ἐκθέσω τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀτομικῆς μου μελέτης ἐπὶ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τούτου ἀντικειμένου, χωρὶς νὰ κάμω χρῆσιν τῶν ἀρχῶν καὶ ἰδεῶν ἄλλων ἐπὶ ὁμοίου θέματος ἐνδιατριφάντων πολυπληθῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων συγγραφέων. Ἐπίτηδες δὲν ἐθέλησα νὰ λάβω γνῶσιν αὐτῶν, ἵνα ἔλθω εἰς πορίσματα θετικὰ δι' ἰδιαιτέρων μου ἐρευνῶν, ἄνευ προκαταλήψεως, θρυβόμενος κατ' εὐθεῖαν ἐξ αὐτῶν τῶν μέχρι τοῦδε σωζομένων αἰγυπτιακῶν πηγῶν, μνημείων, ἐπιγραφῶν καὶ παπύρων, διὰ παραβολῆς ἐνίοτε μετὰ τοῦ ἀκριβοῦς ὁδηγοῦ τῆς αἰγυπτιακῆς ἀρχαιότητος, τῆς ἱερᾶς τῶν Ἑβραίων γραφῆς, ἐν τε τῷ ἀρχετύπῳ καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ μεταφράσει τῶν ἑβδομήκοντα, ὅπως δῆλον γένηται ἐπὶ τέλους, κατὰ πόσον αἱ ἱστορικαὶ τῶν προγόνων μας παραδόσεις, καὶ κατὰ πόσον τῶν νεωτέρων σαφῶν μετρολόγων οἱ θεωρητικοὶ ὑπολογισμοὶ προσῆγγισαν τῇ ἀληθείᾳ, ἥ δύνανται ἐξ αὐτῶν νὰ δικαιωθῶσι τῶν πραγμάτων. Ὡστε μόνον περί ἐκείνων τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν ποιῶμαι λόγον ἅτινα μέχρι τοῦδε ἐγένοντο γνωστὰ διὰ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ παπύρων, οὐχὶ δὲ καὶ ἐκείνων ἅτινα ἴσως ἀναφέρονται παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι.

Μονὰς μέτρου ἐκτάσεως φαίνεται παρ' Αἰγυπτίους ὁ ΠΗΧΥΣ (μάχι ἱερογλυφ.). Πήχεις αἰγυπτιακοὶ διασώθησαν πλεῖστοι, καὶ καθ' ἡμέραν ἀνακαλύπτονται ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῶν ἀρχαίων τῆς Αἰγύπτου πόλεων, σῶοι, ἀκέραιοι καὶ αὐθεντικοί, ἐξ ἐλέφαντος, ξύλου καὶ ἄλλων ὑλῶν, ἔτι δὲ καὶ ἐν λίθοις ἐγκεχαραγμένοι, μετὰ τῶν ὑποδιαίρέσεων ἐν τοῖς μουσείοις Ταυρίνου, Παρισίων, Βερολίνου, ἐν πλείσταις ἄλλαις ἰδιωτικαῖς τῆς αἰγυπτιακῆς ἀρχαιότητος συλλογαῖς, διαφυλάττονται τοιοῦτοι πήχεις, ἐκτὸς δὲ τούτων διασώζεται πρὸς σύγκρισιν καὶ παραβολὴν καὶ τὸ ἐν πέτρᾳ ἐγκεχαραγμένον Νειλομέτριον ἐν Ἐλεφαντίνῃ, φέρον μέτρον πήχεως μετὰ ὑποδιαίρέσεων. Ἐκ τῆς καταμετρήσεως αὐτῶν ἐξάγεται, ὅτι ὁ βασιλικὸς λεγόμενος πήχυς (σοῦτεν μάχι ἱερογλυφ.) εἶχεν ἑκτασιν 525 ὡς ἑγγιστα γαλλικῶν χιλιοστομέτρων, καὶ διαιρεῖτο εἰς ἑπτὰ παλαιστάς (ἔρτω ἱερογλυφ.) 75 περίπου γαλλικῶν χιλιοστομέτρων, ἑκάστη τῶν ὁποίων ὑποδιαιρεῖτο εἰς τέσσαρας δακτύλους· ὅθεν ὁ βασιλικὸς λεγόμενος πήχυς ἔφερεν 28 αἰγυπτιακοὺς δακτύλους. Ἄλλαι ὑποδιαίρέσεις ἀπαντῶνται ἐπὶ τῶν πήχεων σπειραιωμέναι, ἡ σπιθαμὴ, τὸ ἀπὸ τοῦ ἄκρου ἀντίχειρος μέχρι τοῦ ἄκρου μικροῦ δακτύλου τῆς ἐκτεταμένης παλῆμης διάστημα, περιέχον 13 αἰγυπτιακοὺς δακτύλους· ἡ μικρὰ σπιθαμὴ, τὸ ἀπὸ τοῦ ἄκρου ἀντίχειρος μέχρι τοῦ ἄκρου ἐκτεταμένου λιχανοῦ διάστημα, περιέχον 41 αἰγυπτιακοὺς δακτύλους· ἡ δεκάς ἤτοι διπλὴ παλαιστή, ἴση 8 αἰγυπτιακοῖς δακτύλοις· τὸ ὀρθόθωρον, ἤτοι γρύν-

θος μέ τον αντίχειρα ὀρθῶς, ἴσον ὁ αἰγυπτιακοῖς δακτύλοις· ἡ χεὶρ, ἴση ὁ αἰγυπτιακοῖς δακτύλοις, καὶ ἐκτός τῆς παλαιστῆς περί ἧς ἀναφέραμεν ἀνωτέρω, ἴσης 4 αἰγυπτιακοῖς δακτύλοις, ἔτι ὁ κόνδυλος ἴσος 2 δακτύλοις. Ἐπειτα ὑπῆρχε καὶ μικρομετρικὴ διαίρεσις ἐκάστου δακτύλου εἰς ἡμίσεα, τρίτα, τέταρτα, πέμπτα καὶ λοιπὰ μέχρις ἐνὸς δεκάτου ἑκτου τοῦ δακτύλου, καὶ πολλοὶ πήχεις φέρουσιν ἐγκεχαράγμενα καὶ αὐτὰ τὰ καθ' ἑκάστα κλασματικὰ μέρη, διὰ τῶν ὁποίων ἡδυνάτο τις νὰ μετρή ἑκτασιν ἐλαχίστην μέχρι καὶ 1/16 τοῦ αἰγυπτιακοῦ δακτύλου.

Ἀλλ' ἐκτός τοῦ βασιλικοῦ πήχεως ὑπῆρχε καὶ ὁ μικρὸς λεγόμενος πήχυς, ἴσος τοῖς 6/7 τοῦ βασιλικοῦ, ὅστις φέρων μόνως ὁ παλαιστὰς ἀντὶ τῶν ἐπτὰ, καὶ ἐπομένως 24 μόνον δακτύλους αἰγυπτιακοῦς, εἶχεν ἑκτασιν 450 περίπου γαλλικῶν χιλιστομέτρων· οὗτός ἐστιν ὁ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἀναφερόμενος ἐξαπάλιστος πήχυς. Ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ πήχεως σημειοῦται ἐνίοτε κατὰ τὸ τέλος τῆς ἑκτῆς παλαιστῆς ἡ λέξις πήχυς μικρὸς (μάχι κού ἱερογλ.), ἐν ᾧ ἐπὶ τῆς ἐξδόμης παλαιστῆς ἐπιγράφεται πήχυς βασιλικὸς (σοῦτεν μάχι ἱερογλ.). Σημειώσεως ἄξιον, ὅτι τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ παρ' Ἑβραίοις, παρὰ τοῖς ὁποίοις ἐκτός τοῦ κοινοῦ πήχεως τῶν ἐξ παλαιστῶν ὑπῆρχε καὶ ἕτερος, πῆχυς πήχεως καὶ παλαιστῆς, ἥτοι ἐπτὰ παλαιστῶν (πρόλ. ἱεζεκιήλ μγ'. 13.)· γνωστὸν δὲ ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ἐξ Αἰγύπτου ἐδέχθησαν τὰ μέτρα αὐτῶν καὶ σταθμὰ μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐξοδὸν αὐτῶν.

Ω μαχι σε εμ πεφ-σχιαῖ, μάχι μααβ εμ πεφ-ουωσι, χιομεντ ω μαχι εμ τεφ-χη, ἥτοι· « ἔχων πήχεις 60 κατὰ τὸ μῆκος αὐτοῦ, πήχεις 30 κατὰ τὸ πλάτος αὐτοῦ, 3 ἔχων πήχεις κατὰ μέτωπον (Νεκυόβιδος Γ' μέρος).

Ἔτερον μέτρον, μᾶλλον τεκτονικόν, ἦτο ἡ ἄκαινα, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ἐν αἰγυπτίᾳ φωνῇ ΧΕΒΕΝ σημαίνει ἔβενον, καὶ γράφεται διὰ τοῦ αὐτοῦ ὡς καὶ ἡ λέξις ἔβενος ἱερογλυφικοῦ στοιχείου, ἐν ᾧ παρ' Ἑβραίοις ὠνομάζετο Κάπε, μεταγλωττιζόμενον παρὰ τῶν Ὁ κάλαμος. Ὅπου δὲ ἡ ἄκαινα ἴση ἐξ πήχεσι βασιλικοῖς τῶν ἐπτὰ παλαιστῶν ὡς καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις. « Κάλαμος τὸ μέτρον πήχων ἐξ, ἐν πήχει καὶ παλαιστῇ » (ἱεζεκιήλ, μ'. 5), ἥτοι πήχυς τῶν ἐξ παλαιστῶν καὶ πλέον μιᾶς παλαιστῆς.—Οὕτως ἀναφέρεται· εἰσα χεβενου χιομεντ-εν-χιε εμ πεφ-χη, ἥτοι· « περίπου ἄκαινα 300 τὸ μῆκος· » καὶ περαιτέρω ερε τωου παη εἰσα χεβενου σταν-εν-χιε αυ σε εμ πεφ-χη, εμ-μαχι σταν-εν-χιε αυ χμε εμ πεφ-ουωσι· ἥτοι· ἔστι δὲ ὁ λόφος οὗτος περίπου ἄκαινα 260 τὸ μῆκος αὐτοῦ, πήχεων 240 τὸ πλάτος αὐτοῦ (Νεκυόβιδος Β'. 126).

Ἔτερον μέτρον, γαιωδαιτικόν, ὑπῆρχεν ἡ ΑΡΟΥΡΑ (Ἄτουρ ἱερογλ.), ἴση ἑκατὸν πήχεσιν αἰγυπτιακοῖς κατὰ μῆκος καὶ πλάτος, καλύπτουσα ἔδαφος 10,000 πήχεων αἰγυπτιακῶν τετραγωνικῶν. Μέτρον ὁδοιπορικόν ἦτο ὁ ΣΧΟΙΝΟΣ (Ἄρ ἱερογλ.) διάφορος κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ διαφόρους τῆς ἀνω καὶ κάτω Αἰγύπτου νομαρχίας. Ἐπὶ Ἡροδότου ὁ σχοῖνος

ἦτο ἴσος 60 ἑλληνικοῖς σταδίοις, ἐν ᾧ ὁ Στράβων ἀναφέρει, ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ ἐλογίζοντο 40 στάδια ἑλληνικὰ εἰς τὸν αἰγυπτιακὸν σχοῖνον, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ περισσότερα κατὰ διαφόρους ἐπαρχίας· κατὰ τὸν Ἀρτεμίδωρον μάλιστα, ὁ σχοῖνος ἐν τῇ κάτω Αἰγύπτῳ ἦν ἴσος 30 σταδίοις, μεταξὺ δὲ Μέμφεως καὶ Θηβαίδος ἴσος 120, ἐντεύθεν δὲ μέχρι Συήνης ἐλογίζετο ἴσος 60 σταδίοις. Ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων διαλάμβανεν ὁ αἰγυπτιακὸς σχοῖνος ἐξ Ῥωμαϊκὰ μίλια ἢ τοὶ 48 ἑλληνικὰ στάδια, ὡς γίνεται δῆλον ἐξ ἐπιγραφῆς τινος ἐπὶ τῆς νήσου Φιλῶν, ὅπου παρίστανται οἱ βασιλεῖς Πτολεμαῖος Φιλομήτωρ, Πτολεμαῖος Εὐεργέτης ὁ Β' καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Τιθέριος δωρούμενος· Ἰσιδι τῇ ἐν Φίλαις τὴν ἐπαρχίαν πᾶσαν τὴν λεγομένην Δωδεκάσχοινοι· ἡ ἐπιγραφὴ ἀναφέρει ὅτι ὁ Τιθέριος « δωρεῖται τῇ μη· » τρι αὐτοῦ [Ἰσιδι τῇ ἐν Φίλαις] - - - χώραν ἐκτά· » σεως δώδεκα Ἄρ πρὸς δυσμὰς καὶ δώδεκα Ἄρ πρὸς ἀνατολὰς, τὸ ὅλον 24 Ἄρ ἑκτασιν ἀπὸ τῆς » χώρας Ταχομφῶ μέχρι τῆς πόλεως Συήνης. » Ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἀπὸ Συήνης μέχρι Ταχομφῶς ἐπαρχία ὠνομάζετο ἐπὶ Μακεδόνων καὶ Ῥωμαίων διὰ τὴν ἑκτασιν αὐτῆς Δωδεκάσχοινοι, κατὰ δὲ τὴν ἀνω ἐπιγραφὴν ἀπὸ τῆς χώρας Ταχομφῶς μέχρι Συήνης πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ποταμοῦ καὶ πρὸς δυσμὰς ἐμετροῦντο σχοῖνοι ἥτοι Ἄρ δώδεκα. Κατὰ τὸ ὁδοιπορικόν τοῦ Ἀντωνίνου ἡ ἀπὸ Συήνης ἑκτασις μέχρι τῆς ἐπὶ τοῦ Νείλου ἀντικρὺ τῆς Ταχομφῶς κειμένης Ψελκίδος, ἐμέτρα μίλια Ῥωμαϊκὰ 72, ὅθεν ὁ σχοῖνος δὲν ἦτο παρὰ τὸ δωδεκάκτον τοῦ 72, ἥτοι ἐξ Ῥωμαϊκὰ μίλια ἢ 48 στάδια ἑλληνικὰ. Ἡ ἐπιγραφὴ μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ σχοῖνος ἐκαλεῖτο εἰς αἰγυπτίαν γλῶσσαν Ἄρ· ἡ λέξις παρηκολοθεῖτο παρὰ σημείου φέροντος πόδας βαίνοντας, καὶ δηλοῦντος ὅτι τὸ μέτρον ἦν ὁδοιπορικόν. Τὸ Ἄρ οἱ μέχρι τοῦδε Αἰγυπτιακοὶ μετεγλώττισαν ἐσφαλμένως διὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν δύο πρώτων γραμμάτων ἄρουρα· ἀλλ' ἡ ἄρουρα ὠνομάζετο Ἄτουρ, καὶ ἡ λέξις ἐκολοθεῖτο παρὰ σημείου ἐμφαίνοντος ἀγρὸν καὶ ὕδωρ, καὶ σημαίνοντος ὅτι τὸ μέτρον ἦτο γαιωδαιτικόν πρὸς καταμέτρησιν ἀγρῶν ὑδρευομένων. Ἐπὶ τάφου τινὸς ἐν τῇ χώρᾳ Ἐλ-Κάβ ὑπάρχει ἐπιγραφὴ στατιστικὴ κωμολόγως τινὸς μεταξὺ ἄλλων λέγουσα· Ρέχι-του μερ-του ἄτουρου χιουωτ-εν-χιω, ἥτοι· « ἡ καταμέτρησις τῆς κώμης ἄρουραι 20,000. » Οὕτω καὶ ἡ ἐν τῇ Νεκυόβιδῳ (κεφ. 110) περικοπὴ Κεφά-λαιον περί τῆς [λίμνης] Χέτ. « Χίλια ἄρουραι (ἄτουρ) τὸ πλάτος αὐτῆς, ἀκαταμέτρητόν τὸ μῆκος αὐτῆς· καὶ οὐκ εἰσὶν ἱχθεῖς ἐν αὐτῇ οὐδὲ τροφὴ ἐν αὐτῇ, οὐδὲ ἐρπετόν ἐν αὐτῇ. »

Πόδες, πλέθρα καὶ στάδια, δὲν ἀναφέρονται εἰς τὰς ἐπιγραφὰς οὐδὲ εἰς τοὺς παπύρους· καὶ ὅμως οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς ποιοῦνται χρῆσιν αὐτῶν ὁμιλοῦντες περὶ Αἰγύπτου, ἵσως ἵνα γένωνται καταληπτοὶ τοῖς ὁμογενέσιν.

Ἐκ τῶν αἰγυπτιακῶν σταθμῶν σώζεται ἔτι ἐν, τὸ παρὰ τοῦ Champollion-Figeac ἀναφερόμενον, ἐκ λίθου βρασίου πρασίνου κυβικοῦ, ζυγίζον ἀκριβῶς

62 1/2 γαλλικά γράμματα, ἥτοι 1,000 κόκκους τοῦ νῦν ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατοῦντος φαρμακευτικοῦ μετρικοῦ συστήματος· ὁ λίθος οὗτος φέρει ἐπιγεγραμμένον τὸν ἀριθμὸν ΙΙΙΙΙ πέντε μετὰ μικροῦ κύκλου ἄνωθεν σημαίνοντος τὸ σταθμίον, ὅθεν παριστᾷ τὸ πενταπλοῦν ἀρχικῆς τινος μονάδος ζυγίζουσας 12 1/2 γράμματα γαλλικά, ἥτοι 200 κόκκους τῆς ἐλληνικῆς φαρμακοποιίας. Τὸ ὄνομα τῆς μονάδος αὐτῆς μᾶς εἶναι ἀγνωστον ἐκ τῶν αἰγυπτιακῶν πηγῶν, καὶ ὅμως δὲν μένει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος μονὰς ἦτο ὁ ΣΙΚΛΟΣ.

Οἱ Αἰγύπτιοι μὴ ἔχοντες νόμισμα, ἐποιοῦντο χρῆσιν ἐν ταῖς δοσοληψίαις αὐτῶν καὶ ταῖς λοιπαῖς ἐμπορικαῖς συναλλαγαῖς τεμαχίων ἀργύρου καὶ χρυσοῦ ἐν σχήματι δακτυλίων ἢ τροχίσκων ὀρισμένου τινος βάρους καὶ γνωστῆς διαμέτρου, οἵτινες παρ' Ἑλλήσιν ὠνομάζοντο φθοῖδες χρυσοῦ ἢ ἀργυρίου· αἱ φθοῖδες αὐταὶ ἔφερον τὰ ὀνόματα τῶν κατὰ τὸ βάρος ἀντιστοιχοῦντων σταθμίων, ὥστε νομίσματα καὶ σταθμια ἦσαν ὁμώνυμα. Ἐκ τῆς μωσαϊκῆς πεντατεύχου γινώσκουμεν ὅμως ὅτι ἐν Αἰγύπτῳ πρὸ τῆς ἐξόδου τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ μετ' αὐτὴν ἐγένετο χρῆσις σταθμοῦ καὶ νομίσματος τοῦ σίκλου, ἥτοι αἰγυπτιακοῦ διδράχμου, τῆς δραχμῆς, οὗσης ἡμίσεος τοῦ σίκλου, καὶ τοῦ τάλαντου, ζυγίζοντος 3,000 σίκλους. Τὸ μετρικὸν τοῦτο σύστημα παρεδέχθησαν καὶ οἱ Ἑβραῖοι μετὰ τὴν ἐξοδὸν αὐτῶν, ἐτροποποίησαν δὲ μετέπειτα ἀνεπαισθίτως κατὰ διαφόρους τῆς ἱστορίας τῶν ἐποχῶν· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπὶ τῶν Μακκαδαίων ἀναγέννησιν τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν μωσαϊκῶν θεσμῶν, Συμεὼν ὁ Μακκαδαῖος καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἔκοψαν ἐκ νέου ἐθνικὸν ἀργυροῦν νόμισμα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀρχαίου μωσαϊκοῦ καὶ οὕτως εἰπεῖν αἰγυπτιακοῦ μετρικοῦ συστήματος, μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν σίκλος Ἰσραηλ. Τοιοῦτοι σίκλοι σώζονται μέχρι σήμερον ἐν τῇ νομισματοφυλακίᾳ τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐν Παρίσι· βιβλιοθήκης καὶ ζυγίζουσιν ἐπακριδῶς 13,834 μέχρι 14,540 χιλιοστόγραμμα γαλλικά, ἥτοι 225 μέχρι 237 κόκκους τῆς ἐλληνικῆς φαρμακοποιίας. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι καὶ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνωτέρω αἰγυπτιακὸν σταθμίον, ζυγίζον πεντάκις 12,500 χιλιοστόγραμμα γαλλικά, εἶνε τὸ πενταπλοῦν μονάδος ὀλίγον τι ἐλαφροτέρας τοῦ Ἑβραϊκοῦ σίκλου, αὐτὴ δὲ ἡ μονὰς κατὰ μεγίστην πιθανότητα εἶνε ὁ αἰγυπτιακὸς σίκλος ἥτοι τὸ αἰγυπτιακὸν διδράχμον· ἐκ τούτου ἔπεται περαιτέρω, ὅτι ἡ αἰγυπτιακὴ δραχμὴ ἀναλογεῖται μετὰ τὸ βεκάχ, τὴν μωσαϊκὴν δραχμὴν, ἦτο τὸ ἡμισυ τοῦ σίκλου, ἥτοι 6,250 χιλιοστόγραμμα γαλλικά, ἥτοι 100 κόκκους τῆς ἐλληνικῆς φαρμακοποιίας. Ὅτι δὲ ὁ σίκλος ἦτο τὸ αἰγυπτιακὸν διδράχμον ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς μωσαϊκῆς βίβλου τῆς Ἑξόδου (κεφ. κἀ. 32), ὅπου οἱ ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ ἀρχεπύπῳ «τριάκοντα σίκλοι ἀργυρίου» μεταφράζονται παρὰ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἑβδομήκοντα μεταφραστῶν «ἀργυρίου τριάκοντα διδράχμα».

Ἡ δραχμὴ ὠνομάζετο ΚΠΙ ἐν αἰγυπτίᾳ φωνῇ, καὶ ἐσημειοῦτο διὰ τοῦ σημείου + ὡς φαίνεται ἐν

ἐπιγραφαῖς καὶ ἐν χειρογράφοις· διηρεῖτο δὲ, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἱερατικῶν παπύρων, εἰς τέταρτα, ἅτινα ἐσημειοῦντο δι' ἰδιαιτέρων χαρακτήρων, ἥτοι + 1/4, = 2/4 ἥτοι 1/2 δραχμὴ, Z 3/4 τῆς δραχμῆς· οὕτω παραδείγματος χάριν ἀναφέρεται εἰς πάπυρον τοῦ μουσείου τοῦ Ταυρίνου περιέχοντα λογιστικούς ἐλέγχους + I² + Z ζ II· ἥτοι δραχμὴ 1 1/2, δραχμῆς 3/4, τὸ ὅλον 2 1/4. ἔπειτα + Z + II· + I² = + IIII· ἥτοι δραχμῆς 3/4, δραχμῆς 2 1/4, δραχμὴ 1 2/4, ἴσα δραχμαῖς 4 2/4.

Εἰς δημοτικὸς παπύρους ὅμως ὑπάρχει ἐκτὸς τῆς εἰς τέταρτα διαιρέσεως καὶ ἡ εἰς τρίτα, ἕκτα καὶ ὠνδέκατα μετὰ διαφόρους χαρακτήρας, π. χ. α κιτι 298 1/3, σδοκ κιτι 241 5/6, σηπι κιτι 56 1/2· ἥτοι δραχμαὶ 298 1/3 μετὸν δραχμᾶς 241 5/6, ὑπόλοιπον δραχμαὶ 56 1/2 (λογιστικὸς πάπυρος τῆς συλλογῆς Πασσαλάκου, μουσεῖον Βερολίνου· ἀριθμ. 1562. στήλη β'. γραμμὴ 8.) — α κιτι 350 1/3 αὐ 1/2. » ἥτοι δραχμαὶ 350 5/12. (αὐτόθι γραμμὴ 21.).

Τὸ τάλαντον, ΚΠΧΙΩΡ ἐν αἰγυπτίᾳ φωνῇ, καὶ Ἑβραϊστὶ Κίγγαρες, ἐδέχετο 3,000 σίκλους ἥτοι 6,000 δραχμάς, ὅθεν ἐξυγίζε 37 1/2 χιλιογράμματα, ἥτοι περίπου 106 λίτρας τῆς ἐλληνικῆς φαρμακοποιίας, ἴσα μετ' 29 1/3 ὀκάδας τουρκικὰς ἐκ τῶν κοινῶς παρ' ἡμῶν ἐν χρήσει.

Ἐκτὸς τῶν σταθμῶν τούτων ὑπῆρχε καὶ ἄλλα σταθμίον τοῦ ὁποῦ ἐγένετο ἡ μεγαλειτέρα καὶ κοινωτέρα εἰς τὰς ἀγοράς καὶ πωλήσεις χρῆσις διὰ τε βευστᾶς, ὑγρᾶς καὶ ξηρᾶς οὐσίας, καὶ αὐτὸ ἦτο ἡ ΜΝΑ, οὕτω καλουμένη ἐν αὐτῇ τῇ αἰγυπτίᾳ φωνῇ, ὅθεν μετεδόθη ἔπειτα καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ λέξις μνα σημαίνουσα μέτρον χωρητικότητος ἠκολουθεῖτο πάντοτε παρὰ σημείου ἐμφαίνοντος ἀγγεῖον, σημαίνουσα δὲ μέτρον βάρους ἠκολουθεῖτο παρὰ σημείου ἐμφαίνοντος κύβου ἥτοι σταθμίον· τοιοῦτοτρόπως ἡ μνα ἀπετελεῖ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῶν σταθμίων εἰς τὰ μέτρα τῆς χωρητικότητος, χρησιμεύουσα ὑπὲρ ἀμφοτέρας τὰς ιδιότητας διὰ τὴν καταμέτρησιν καὶ στάθμισιν πασῶν τῶν οὐσιῶν· οὕτω π. χ. συνάτερ μνα 924 ἥτοι α θυμιάματος μναῖ 924 α (ἐπιγραφὴ Τωθμώσιος τοῦ Γ' εἰς Καρνάκ)· αρπ μνα σαου α οἶνου μναῖ δύο α (κατάλογος προσφορῶν ἐν τῇ ἐπὶ τινος ναοῦ ἐν Θήβαις ἐγκεχαραγμένῳ ἐορτολογίῳ)· χαν-εδῖω μνα 470, μέλιτος μναῖ 470 (ἐν ἐπιγραφῇ Τωθμώσιος τοῦ Γ' ἐν Λοῖδρῳ τῶν Παρίσιων)· αρπ μνα 6428, οἶνου μναῖ 6428 (ἐπιγραφὴ στατιστικῇ τοῦ Καρνάκ, νῦν ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ μουσεῖῳ τῶν Παρίσιων)· συνάτερ μνα 828 α θυμιάματος μναῖ 828 α (ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ)· ὁμοίως ζιγτ μνα 2,000, α πίσσις μναῖ 2,000. α Ἐκ τῶν παραδειγμάτων τούτων συνάγεται ἔτι, ὅτι ἐν ᾧ ὑπῆρχε σταθμὸς μεγαλειτέρος τῆς μνας, τὸ τάλαντον ἐν τούτοις καὶ εἰς τὰς μεγαλειτέρας ποσότητας βάρους ἐγένετο πάντοτε χρῆσις τῆς μνας, καὶ μόνον ἐπὶ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἐγένετο ὑπολογισμὸς κατὰ σίκλους καὶ τάλαντα.

Ἡ Μνα ἦτο τὸ ἑκατονταπλάσιον τῆς δραχμῆς καὶ

πεντηκονταπλάσιον τοῦ σίκλου, ἐπομένως τὸ ἐξήκο-
στόν τοῦ ταλάντου, καθ' ὅσον δυνάμεθα νὰ εἰκάσω-
μεν ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὰ ἐλληνικὰ μέτρα, καὶ τὰ
εβραϊκὰ, ἅτινα παρήχθησαν ἐκ τῶν αἰγυπτιακῶν.
Ἐν Ἑλλάδι, ὡς γνωστὸν, ἡ μναῖ ἀπετέλει 100 δραχ-
μὰς ἥτοι 50 διδραχμα, καὶ 60 μναῖ ἀπετέλουν τὸ
τάλαντον, ἐνῷ παρ' Εβραίοις ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν
τῆς ἱερᾶς αὐτῶν Γραφῆς (Βασιλ. γ'. ι. 17, καὶ Παρ. λ.
Β'. θ'. 16.) ὅτι τρεῖς μναῖ χρυσοῦ ἦσαν ἴσαι 300
χρυσαῖς δραχμαῖς, καὶ πρὸ πάντων τῶν προφῆτην
Ιεζεκιήλ (μέ. 12) λέγοντα ἀκαὶ πεντήκοντα σίκλοι
ἡ μναῖ ἔσται ὑμῖν. ὁ Γνωρίζοντες λοιπὸν ἐκ τῶν ἀνω-
θεν τὸ βάρος τοῦ σίκλου, ὄντος ἴσου μὲ 12 1/2 γράμ-
ματα γαλλικὰ, ἥτοι 200 κόκκους τοῦ ἐλληνικοῦ φαρ-
μακευτικοῦ μετρικοῦ συστήματος, δυνάμεθα νὰ ὑπο-
λογίσωμεν ὅτι ἡ μναῖ ἐξυγίζεν ἀκριβῶς 625 γράμ-
ματα γαλλικὰ, ἥτοι 10,000 κόκκους (1 λίτραν,
8 οὐγκίας, 6 δραχμαὶ καὶ 2 γράμματα) τῆς ἐλλη-
νικῆς φαρμακοποιίας, καὶ 197 δράχμια τουρκικὰ
ἥτοι ὀλίγου δεῖν ἡμίσειαν ὁκτὼν τουρκικὴν.

Ἐν τῇ φαρμακευτικῇ τῶν Αἰγυπτίων ἐγένετο χρῆ-
σις τῆς μναῖς γραφομένης ἐν πλῆρει λέξει, τῆς δραχ-
μῆς σημειουμένης + καὶ τινων ἄλλων σταθμίων
ἀγνώστου ἀξίας, ἥτοι τοῦ X, κλασματικοῦ μέρους
τῆς μναῖς, καὶ τοῦ + ἐξ ἁπαντος μικροτέρου τῆς
δραχμῆς, καθ' ὅσον δύναιμι νὰ ἐννοήσω ἐκ τῆς συν-
θέσεως ἱατρικῶν τινων ἐν θεραπευτικῇ τινι παπύρῳ
ἀναφερομένων συνταγῶν συγχρόνως ὁμοῦς ἐγένετο
χρῆσις καὶ ἄλλων σταθμίων, ἐκφραζομένων δι' ἀριθ-
μητικῶν σημείων μετὰ προσθήκης ἀνωθεν μιᾶς στιγ-
μῆς, ἀναμφιδόλως κλασματικῶν ἀριθμῶν μονάδος ἀ-
γνώστου μικροτέρας τῆς μναῖς καὶ μεγαλειτέρας τῆς
δραχμῆς, ἴσως τοῦ X, ὡς δύναται νὰ εἰκάσῃ τις ἐκ
τῆς ἀναλογίας τῶν συστατικῶν μερῶν συνθέτων τι-
νῶν ἱατρικῶν τοῦ αἰγυπτιακοῦ συνταγολογίου· οὕτω
π. γ. α Δάβε· φοινικίου οἴνου X, μέλιτος X, ὄξους
τοῦ Χαῖ 3+, ἄλλας βόρειον 6/10· κλύσμα τὸ ἐσπέ-
ρας. Ἄλλου. Δάβε· μέλιτος 1/8 καὶ +, φοινικίου
οἴνου X, κρίστου ὄξους +. Κλύσμα τὸ ἐσπέρας, α
(ἱατρικὸς πάπυρος τῆς συλλογῆς Πασσαλάκουα, νῦν
ἐν Βερολίνῳ· ἀριθμ. 1558. σελ. 15'. γραμμὴ 9. 10.)

Τὸ σταθμὸν X ὑποθέτω ὅτι ἦτο φαρμακευτικὴ
ὑποδιαίρεσις τῆς μναῖς ἥτοι τὸ 1/16 αὐτῆς, διότι
κλασματικὸν μέρος τῆς μναῖς δι' ἀριθμῶν γεγραμμέ-
νον δὲν ὑπάρχει μεγαλειτέρον τῶν 15/16. Ἐν ται-
αύτῃ περιπτώσει τὸ X ἀναλογεῖ μὲ τὴν ἡμετέραν
οὐγκίαν. Ἐξ ἄλλου μέρους τὸ + φαίνεται ὅτι ἦτο
τὸ τρίτον τῆς δραχμῆς, ἀνάλογον τοῦ ἡμετέρου φαρ-
μακευτικοῦ γράμματος, καθ' ὅσον πλείω τῶν δύο
+ δὲν ἀπαντῶνται εἰς τὰς συνταγὰς.

Μέτρα χωρητικότητος ἀποκλειστικῶς ρευστῶν οὐ-
σιῶν ἀναφέρονται ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς καὶ τοῖς παπύ-
ροις τὸ ἸΝ καὶ ΛΟΚ. Τίς ἦτο ἡ σχετικὴ αὐτῶν πρὸς
ἄλληλα καὶ ἡ ἀπόλυτος αὐτῶν ἀξία, μᾶς εἶνε ἄδη-
λον ἐκ τῶν πηγῶν· ἀλλὰ παραβάλλοντες αὐτὰ πρὸς
τὰ εβραϊκὰ χωρητικότητος μέτρα τῆς μωσαϊκῆς ἐ-
ποχῆς, εἰρίσκομεν ὅτι ἀντιστοιχοῦσι μὲ τὸ Ἰν καὶ
Λόγ, περὶ τῶν ὁποίων γνωρίζομεν ἀκριβῶς, ὅτι τὸ

μὲν Ἰν ἦτο ἴσον μὲ δύο χόας ἀττικοῦς (ἰώτιπ. Ἀρ-
χαιολ. Γ'. τ. 3,) ἥτοι 12 ξέστας, ὅθεν τὸ ἔκτον
τοῦ μετρητοῦ, τὸ δὲ Λόγ, κατὰ τοὺς ραβδίνους, ἦτο
τὸ δωδέκατον τοῦ Ἰν ἥτοι ἴσον τῷ ξέστῃ τῶν Ἀτ-
τικῶν. Ἡ ταυτότης τῶν ὀνομασιῶν, τὸ σύγχρονον
οὕτως εἰπεῖν τῆς χρήσεως τῶν μέτρων αὐτῶν ἐν Αἰ-
γύπτῳ καὶ Παλαιστίνῃ, καὶ ἡ τῶν εβραϊκῶν μέτρων
ἀπὸ τῶν αἰγυπτιακῶν ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένη πα-
ραγωγὴ, μὲ δικαιοῖ ἵνα δεχθῶ καὶ τὴν αὐτὴν σχε-
τικὴν καὶ ἀπόλυτον ἀξίαν.

Ὁ ξέστης τοῦ ἀττικοῦ μετρικοῦ συστήματος ἦτο
ἀκριβῶς 540 γαλλικὰ χιλιοστόλιτρα, ἥτοι 162
δράχμια τουρκικὰ· ἵθεν ἐπ' αὐτῆς τῆς βάσεως δυνά-
μεθα νὰ ὑπολογίσωμεν καὶ τὸ ἰσότημον καὶ ταυτο-
δύναμον εβραϊκὸν Λόγ· καὶ τὸ Λόκ τῶν Αἰγυπτίων,
παραδεχόμενοι διὰ τοῦτο 540 χιλιοστόλιτρα γαλ-
λικὰ ἢ 162 δράχμια τουρκικὰ· διὰ δὲ τὸ Ἰν 6,480
χιλιοστόλιτρα, ἢ 4 ὀκάδας καὶ 344 δράχμια τουρ-
κικὰ, ἥτοι παρὰ μικρὸν 5 τουρκικὰς ὀκάδας. Εἰς τὸ
μουσεῖον τοῦ Λεῦδεν ὑπάρχουσι τρεῖς αἰγύπτιοι ἀμ-
φορεῖς φέροντες ἐπιγραφὰς σημαίνουσας τὴν περιεκτι-
κότητα αὐτῶν 25 Ἰν, 12 Ἰν, 7 1/4 Ἰν. Ἄλλος ἀμ-
φορεὺς ἐν τῷ βρετανικῷ μουσεῖῳ φέρει τὴν ἐπιγρα-
φὴν 8 1/6 Ἰν. Διὰ καταμετρήσεως τῆς χωρητικότη-
τος τῶν ἀγγείων αὐτῶν εἰς γαλλικὰ ἢ ἀγγλικά μέ-
τρα, ἡδύνατο νὰ χορηγηθῇ ἡμῖν ἀσφαλεστάτη βᾶσις
δι' ὑπολογισμὸν τῆς ἀπολύτου ἀξίας τοῦ αἰγυπτια-
κοῦ Ἰν, καὶ νὰ δοθῇ ἡ βᾶσις τῆς ἐμῆς ὑποθέσεως.

Παραδείγματα διὰ τὰς ὀνομασίας τῶν περὶ ὧν ὁ
λόγος μέτρων χωρητικότητος ἀναφέρω τὰ ἐπόμενα·
Ἰν εντε-ερωτε ἦτοι α Ἰν γάλακτος· α Ἰν εν-ερωτε
αυ αρπ, ἥτοι Ἰν γάλακτος καὶ οἴνου· (Νεκυόδωλος
Μέρ. Β'. κερ. ε. 38.) Ναχι εν-μα Λοκ σιγασυ ἦτοι
α ἐλαίου διαυγοῦς Λοκ 2. α (πάπυρ. γνωστ. εἰς
Λεῦδεν σελ. ε. 3.)

Εἰς μεταγενεστέρους δημοτικοὺς παπύρους μνημο-
νεύεται καὶ ἕτερον ἐπὶ ρευστῶν χωρητικότητος μέ-
τρον τὸ ΚΟΝΔΥ, τὸ καὶ κοινδάριον ἐστὶ ὀνομαζόμε-
νον παρὰ τῶν Ἀλεξανδρινῶν, καὶ μεθερμηνευόμε-
νον κάδος, ἴσον μὲ 10 κοτύλας ἀττικάς ἥτοι 5
ξέστας, ἄρα τὸ πενταπλάσιον τοῦ Λόκ, ἥτοι 2700
χιλιοστόλιτρα γαλλικὰ, ἢ περίπου 2 τουρκικὰς ὀ-
κάδας. Τοῦτο τὸ μέτρον φαίνεται ὅτι εἰσῆχθη κατὰ
τὴν περσικὴν δυναστείαν, ὅν κυρίως μέτρον περσι-
κόν· τοῦλάχιστον εἰς ἐπιγραφὰς δὲν γίνεται τοῦτου
μνηεῖα, εἰμὴ εἰς παπύρους δημοτικοῦς τῆς τελευ-
ταίας ἐποχῆς.

Ἄλλου μικρότερον χωρητικότητος μέτρον ρευστῶν
οὐσιῶν ἀναφέρεται εἰς τοὺς δημοτικοὺς παπύρους τὸ
ΟΥΤΑΧ, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἄλλο εἰμὴ ὁ παρ' Ἑλ-
λησι μεθερμηνευόμενος ἀρυστήρ, ἐκ τοῦ ῥήματος
ουωτχ καὶ ωτχ· ἀντλεῖν, ἀρύεσθαι. Τὸ οὔταχ φαί-
νεται, ὅτι ἦτο οἷα ἡ ἀνάλογος χίμη παρ' Ἑλλήσι,
ἥτοι μικρὸν χωρητικότητος μέτρον καὶ μέρος τοῦ
Λόκ. Οὕτως ἀναφέρεται Ἀρχτι μηι ουταχ εν-αρπ
ας αυ χέλιχ εν ρες, ἥτοι σέπιχεα 10 οὔταχ οἴνου
παλαιοῦ καὶ γλυκέος ἐπ' αὐτὴν· (πάπυρ. γνωστ. π.
τοῦ Λεῦδεν, σελ. εἰ. 7. 8.)

ἕτερον ἀγγεῖον διὰ ρευστῶν, μᾶλλον δοχεῖον παρὰ μέτρον, ἦτο ἡ ΚΕΛΩΛΗ ἢ κελώλιον (τὰ νῦν κοίλε ἀραβιστὶ) μεθερμηνεύμενον ὕδρϊκ, λάγηνος, σταμνίον, καὶ ἀδελφὸν ὁποῖας χωρητικότητος· οὕτως ἀναφέρεται σουαβ. *em gtoou keliw l ente mowu*· ἦτοι «σπένδων τέσσαρα σταμνία ὕδατος.» (Ἐπιγραφή τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθῶν ἐν Θήβαις.)

Ἡ μέτρον χωρητικότητος διὰ σιτηρὰ καὶ ἄλλας ὁμοίας φύσεως ξηρὰς οὐσίας ἀπαντᾷται εἰς τὰς ἐπιγραφὰς καὶ εἰς τοὺς παπύρους τὸ *οἰγί*, τὸ παρ' Ἑλλήσιν *οἶφις*, *οἶφι*, *οἶφι* καὶ *οἶφι*, καὶ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις Αἰγυπτίοις *οἶπε* γραφόμενον, (ἀπὸ τοῦ ῥήματος οὐώπ μετρᾶν) καὶ μέχρι τῆς σήμερον ὑπὸ τὴν ἀραβικὴν ὀνομασίαν οὐαίπε διατηρούμενον. Οὕτως ἀναφέρεται σουβ. *οἶφι σε*· ἦτοι «σίτου οἶφι 60 π.» (Ἐπιγραφή τοῦ βουδαστίτου πυλῶνος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀμῶνος ἐν Θήβαις. Ἀναγραφή τῶν δωρημάτων τοῦ φαράω Σεσωγγίος τοῦ Β'.)

Τίς ἦτο τοῦ *οἶφι* ἡ ἀπόλυτος χωρητικότης δὲν δύναται νὰ ὑπολογισθῇ ἐκ τῶν μνημείων, ἀλλ' ὑποθέτω ὅτι ἦτο αὕτη ἐκείνη τοῦ ἑβραϊκοῦ, συγχρόνου, ὁμωνύμου καὶ ἰσοδύναμου ἐφ' αὐτῶν μωσαϊκῶν βιβλίων. Τὸ ἑβραϊκὸν ἐφ' αὐτῶν ἦτο μέτρον χωρητικότητος ξηρῶν οὐσιῶν ἴσον τῷ βιβλ. τῷ μέτρῳ τῶν ρευστῶν, ἀφ' οὗ ἀμφοτέρωθεν ἦσαν τὸ δέκατον μεγαλειτέρου τινος μέτρον, τοῦ *χομέρ* (πρβλ. ἱεζεκιήλ με 11 τοῦ ἑβραϊκοῦ ἀρχαίου). ἀλλὰ τὸ βιβλ. κατὰ Ἰωσήπον (Ἀρχαιολ. II. β'. 9.) περιείχετο 72 Εἰστάς, καθὼς ὁ ἀττικὸς μετρητὴς, ἦτοι 38, 842 γαλλικὰ χιλιοστόλιτρα ἦτοι 28 1/8 τουρκικὰς ὀκάδας, τῆς ὀκάδος ἐπὶ ρευστῶν λογιζομένης πρὸς 1,382 χιλιοστόλιτρα· ἀλλὰ καὶ τὸ οὐαίπε τῶν νῦν Αἰγυπτίων ἂν καὶ χωρεῖ σήμερον περὶ τὰς 18 1/3 τουρκικὰς ὀκάδας, πρὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς τουρκαλδανικῆς τοῦ Μεχμέτ-Αλῆ δυναστείας ἐχώρει σωστὰς 28 τουρκικὰς ὀκάδας· ὅθεν διεφύλαξε τὴν ἀρχαίαν τοῦ ἑβραϊκοῦ ἐφ' αὐτῶν καὶ ἐπομένως τοῦ αἰγυπτιακοῦ *οἶφι* μετρικὴν ἀξίαν. Κατὰ ταῦτα τὸ *οἶφι* ἦτο ἴσον τῷ ἀττικῷ μετρητῇ, ὅστις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα παρήχθη ἐκ τοῦ αἰγυπτιακοῦ τούτου πρότυπου, καὶ τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα μετρητῆς εἶνε μετάφρασις τοῦ *οἶφι* ἀπὸ τοῦ ῥήματος οὐώπ τὸ μετρᾶν.

Ἀλλὰ τὸ *οἶφι* εἶνε ἐν ταύτῃ καὶ σχεδὸν ἴσον κατὰ τὸ βάρος τῷ αἰγυπτιακῷ ταλάντῳ *Κιρχιῶρ*, περιέχοντι 3,000 σίκλων πρὸς 12 1/2 γράμματα γαλλικὰ ὡς ἀπέδειξα ἀνωτέρω, ὅθεν 37,500 γράμματα γαλλικὰ ἦτοι 29 1/3 τουρκικὰς ὀκάδας, τῆς ὀκάδος ὡς βάρος λογιζομένης ἴσης με 1,279 γράμματα. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ *οἶφι* (28 ὀκάδων) καὶ τοῦ ταλάντου *Κιρχιῶρ* (29 1/3 ὀκάδων), εἶνε ἀνεπαίσθητος· ἂν ἐνθυμηθῇ τις ὅτι χωρητικότης καὶ βάρος ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ μέτρον ὁρισμένης τινος οὐσίας διαφέρει κατὰ τὴν σχετικὴν τῆς μετρουμένης ἢ ζυγιζομένης οὐσίας βεβαιότητα. Ἀλλὰ τὸ κύριον πόρισμα μένει, ὅτι τὸ *οἶφι* ὡς μέτρον χωρητικότητος ἦτο σχεδὸν ἰσοδύναμον, θεωρητικῶς δὲ ἰσοδύναμον τῷ αἰγυπτιακῷ ταλάντῳ, τοῦ ὁποῖου ἀρχικὴ μονὰς ἦτο

ὁ σίκλος, ἐπομένως ὅτι ὁ σίκλος ἦτο ἡ βάσις τοῦ ὅλου μετρικοῦ τῶν Αἰγυπτίων συστήματος.

ἕτερον μέτρον χωρητικότητος σιτηρῶν καὶ πολλαπλάσιον τοῦ *οἶφι* ἦτο ἡ ΛΡΤΑΒΗ· ἀλλὰ τὸ μέτρον τοῦτο δὲν ἀπαντᾷται εἰς ἐπιγραφὰς τῶν παλαιῶν δυναστειῶν, ἀλλ' εἰς τοιαύτας αἰτίνες χρονολογούνται μετὰ τὴν περσικὴν κυριαρχίαν· ἐκ τούτου εἰκάζω, ὅτι τὸ μέτρον ὃν κυρίως περσικόν, εἰλήχθη ἐπὶ τῆς περσικῆς δυναστείας. Εἰς τὰς ἐπιγραφὰς καὶ τοὺς παπύρους ὀνομάζεται ἀρτῶβ, εἰς μεταγενεστέρας ἐποχὰς ἐρτῶβ καὶ ἐρτῶπ, ἐξακολουθεῖ δὲ μέχρι τῆς σήμερον νὰ ἴσται ἐν χρήσει ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀρδέπ. Οὕτως ἀναφέρεται ἐν δημοτικῷ τινι παπύρῳ (ὑπ' ἀριθμ. AX 9, ἐν τῷ αἰγυπτιακῷ τοῦ Βερολίνου μουσεῖον)· *re xin en-pe-koῖ en-artwῖ mte*, ἦτοι «οἱ γείτονες τοῦ ἀγροῦ ἀρτάβων 10 π. δηλαδὴ τοῦ ἐκτιμωμένου σπορῶς δέκα ἀρτάβων.

Ἡ ἀρτάβη ἦτο πολλαπλάσιον τοῦ *οἶφι*, ἀλλ' ἡ ἀπόλυτος καὶ σχετικὴ αὐτῆς χωρητικότης μᾶς εἶναι ἄγνωστος· ἀφ' οὗ ὅμως μέχρι πρότινων ἐτῶν τὸ οὐαίπε διεφύλαξεν ἀπαράλλακτον καὶ ἀπραμασίωτον τὸ ἴδιον μέτρον τοῦ ἀρχαίου *οἶφι*, δὲν εἶναι ἄτοπον νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι καὶ τὸ πρὸ τῆς τουρκαλδανικῆς τοῦ Μεχμέτ-Αλῆ δυναστείας ἀρδέπ, νὰ ἦτο ἀπαράλλακτον ὡς πρὸς τὴν χωρητικότητά μετὰ τὴν ἀρχαίαν ὁμώνυμον ἀρτάβην. Τὸ ἀρδέπ πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν ἦτο τὸ ἐξαπλάσιον τοῦ οὐαίπε, καὶ περιείχετο 168 τουρκικὰς ὀκάδας, ἐν ᾗ κατὰ τὸ νῦν ἐπικρατοῦν μετρικὸν σύστημα περιέχει μόνον 108 ὀκάδας σίτου, καὶ 156 ὀκάδας ὀρύζης λευκῆς τῆς Ῥακῶτιδος (Ῥαχίτιδος), καὶ 225 ὀκάδας ὀρύζης ἐρυθρᾶς τῆς Ταμιάθους (Δαμιατίου). Ὅθεν δυνάμεθα εὐλόγως νὰ ὑποθέσωμεν καὶ τὴν χωρητικότητα τῆς ἀρχαίας ἀρτάβης ἴσην μετὰ τὸ ἐξαπλάσιον τοῦ *οἶφι*, ἦτοι ἴσην μετὰ 28 μετρητὰς ἀττικούς, καὶ 168 τουρκικὰς ὀκάδας.

Ἡ λέξις ἀρτάβη κα' ἐττη τοσοῦτον συνήθης κατὰ τοὺς μετὰ τὰ περσικὰ χρόνους μέχρι σήμερον, ἂν καὶ τὴν παρρημορφώθη εἰς ἀρδέπ, καὶ ἐνομήθη τοσοῦτον αἰγυπτιακῇ, ὥστε οἱ ὑπολογίζοντες τὰ αἰγυπτιακὰ μέτρα παλαιοὶ καὶ νεώτεροι συγγραφεῖς, ὁμιλοῦντες περὶ τοῦ καθ' ἑαυτὸ αἰγυπτιακοῦ ἀρχαίου *οἶφι* ἢ τοῦ σημερινοῦ οὐαίπε, ὠνόμασαν αὐτὸ ἀρτάβην μικράν ἢ καὶ ἀπλῶς ἀρτάβην· ἐντεῦθεν ἡ σύγχρισις τῶν δύο τούτων μέτρων, καὶ ἐντεῦθεν ἐξηγείται πῶς ὁ Φάννιος ἰσολογίζει τὴν ἀρτάβην μετὰ 3 1/3 Ῥωμαϊκοὺς μοδίους, καὶ ὁ Κίρχνερ μετὰ 600 λίτρας (28 1/4 ὀκάδας), ἀκόμη δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἡμέτερος Σκαρλάτος Βυζάντιος (Λεξικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῆς, ἐν λέξει α ἀρδέπ ο) μετὰ 28 τουρκικὰς ὀκάδας· πάντες εἶχον πρὸ ὀρθολογίων τὸ *οἶφι* ἦτοι τὸ οὐαίπε, καὶ ὅχι τὸ ἀρδέπ ἦτοι τὴν κυρίως ἀρτάβην, ἥτις, καθ' ἃ ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρω, ἦτο καὶ εἶνε ἐξαπλάσιον τοῦ *οἶφι*.

Ἐν τοῖς δημοτικαῖς παπύροις τῶν μεταγενεστέρων χρόνων τῆς τελευταίας ἐποχῆς ἀναφέρεται καὶ ἕτερον μικρότερον σιτηρῶν μέτρον, τὸ ΜΕΝΤ, μεθερμηνεύμενον μέτρον καὶ μόδιος ἐπὶ τῶν μακεδονι-

κῶν καὶ ῥωμαϊκῶν χρόνων, καὶ τοῦ ὑποῖου ἢ ὀνομασία σῶζεται ὡσαύτως μέχρι τῆς σήμερον ὑπὸ τὴν λέξιν *μίτ'* ἰσοδυναμεῖ δὲ τὸ *μίτ'* κατὰ τὸ παρὸν μὲ $\frac{4}{8}$ τοῦ ἀρδεπίου, ἐν ᾧ κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς χρόνους τὸ *μίτ'* ἢ *μέτρον* ἦτο τὸ τρίτον τοῦ οἴφι, καὶ ἐπομένως τὸ $\frac{1}{18}$ τῆς ἀρτάβης, ἥτοι κάτι περισσότερον τοῦ ῥωμαϊκοῦ μοδίου. Εἰκάζω δὲ ταῦτο ἀπὸ τῆς μεταφράσεως τῆς παλαιᾶς διαθήκης κατὰ τοὺς ἐβδομήκοντα, ὅπου τὸ οἴφι καὶ *εἰρά* τοῦ ἐβραϊκοῦ ἀρχαίου μεθερμηνεύεται α τρία μέτρα. ο Οὕτω π. γ. ἐν τῷ ἐβραϊκῷ ἀρχαίῳ ὑπάρχει α τὸ δὲ γομὸρ τὸ δέκατον ἦν τοῦ οἴφι ο (ἔξοδος. ιγ'. 36.). ἐν δὲ τῇ ἀλεξανδρινῇ μεταφράσει τῶν ο' ὑπάρχει α τὸ δὲ γομὸρ τὸ δέκατον τῶν τριῶν μέτρων ἦν. ο Ἐπειτα ἐν τῷ ἐβραϊκῷ κειμένῳ ὅπου ἀπειλεῖται παρὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐα σιτοδεία εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας (Ἡσαΐας ε'. 10.) ἀναφέρεται ὅτι αὐτοὶ ἐνός γομὸρ θέλει δῶναι [εἰσόδημα] *ἐν εἰρά*, ἐν ᾧ ἡ ἀλεξανδρινὴ μετάφρασις φέρει α καὶ ὁ σπείρων ἀρτάβης εἰς, ποιήσει μέτρα τρία α.

ΝΕΡΟΥΤΣΟΣ.

ΠΕΡΙ ΤΕΪΟΥ.

(Ἐκ τοῦ Ῥωσικοῦ.)

— 000 —

Σήμερον προσεκλήθη εἰς συναναστροφὴν παρὰ τῇ Κυρίᾳ Λήζᾳ, εἶπεν ἡ Αἰκατερίνη, νεῶνις σοβαρά, εἰς τὸν ἀπαντήσαντα αὐτὴν ἀδελφὸν καθ' ἣν στιγμὴν διήρχετο τὰ δωμάτια τῆς οἰκίας των, διευθυνομένη πρὸς τὸν κοιτῶνα τῆς ἀδελφῆς τῆς Ἑλένης.

Ἡ Ἑλένη καθημένη ἐπὶ ἀπλουστάτου ἀνακλιντηρίου κατεγίνετο εἰς ἀνάγνωσιν, κεντοῦσα συγχρόνως ὑφασμά τι πολύτιμον, καὶ μὴ παρατηροῦσα τὰ περὶ αὐτὴν. Ταύτην εἶχεν ἀναθρέψει αὐστηρὰ καὶ πεπεισμένη προμήτωρ, ἥτις δὲν ἄφινε νὰ παρέλθῃ οὐδὲ στιγμὴ, χωρὶς νὰ διδάξῃ εἰς τὴν ἐγγονὴν τῆς ὠφέλιμόν τι.

Ὅταν ἡ γραῖα αὕτη ἀπέθανε, καὶ ἡ Ἑλένη ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον, ἐξέπληξεν ὅλους τοὺς συγγενεῖς τῆς διὰ τῆς σπανίας ἐμπειρίας καὶ δραστηριότητός της.

Τὴν ἐπινόμασαν δὲ μικρὰν μέλισσαν. Πρὸ πάντων δὲ ἐθαυμάζετο ὑπὸ τῆς μεγαλητέρας τῆς αὐταδελφῆς Αἰκατερίνης, ἡ ὁποία ἐπροσποιεῖτο ὅτι ἀκαταπαύστως ἐντρυφεύετο, χωρὶς νὰ κάμνῃ τίποτε. Ἡ Ἑλένη εἶχεν ἰδιαιτέρον τι προτέρημα τοῦ νὰ παρατηρῇ καὶ αὐτὰς τὰς μικρὰς οἰκιακὰς ὑπηρεσίας, εἰς τί ἕκαστος ἐργάζεται, καὶ περὶ τίνας συνδιαλέγεται· ὅταν δὲ ἤρχιζε νὰ ἐργάζεται, ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς Αἰκατερίνη ἐπροσποιεῖτο ὅτι δὲν εἶχε καιρὸν νὰ συνεργασθῇ μετ' αὐτῆς.

Ὅτε ἡ Αἰκατερίνη ἦλθεν εἰς τὸ δωμάτιον τῆς ἀδελφῆς τῆς Ἑλένης ἐπιστόλιον ἔχουσα ἀνὰ χεῖρας, οὕτως ἐπρότεινεν αὐτὸ, ὥστε ἡ Ἑλένη πρῶτον παρατήρησεν αὐτὸ, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν εἰσερχομένην ἀδελφὴν τῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν εἶπε· — Πόσον ἔχεις χάριν τὸ πρῶσιπόν! βεβαίως σὲ ἔδωκαν τὴν

ἀδελφὴν νὰ ὑπάγῃς τὸ ἐσπέρας εἰς συναναστροφὴν. — Μάλιστα, μὲ ἐπροσκάλεσαν εἰς τὸ τέιον· προσητευσσε ποῖος, ἀπεκρίθη ἡ Αἰκατερίνη.

— Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ τὸ προσητεύσω, βεβαίως ἡ φίλη σου Λήζα· σήμερον εἶναι πρώτη Μαρτίου, εἶπεν ἡ ἀδελφὴ τῆς λαβοῦσα τὸ προσκλητήριον.

Εἰς ἐσὲ ὅλα εἶναι γνωστά, καὶ τὰ ἐνθυμεῖσαι, Ἑλένη μου, εἶπεν ἡ Αἰκατερίνη· ἀλλὰ ἀνάγνωσε τὸ προσκλητήριον, καὶ παρατήρησε πόσον ὠραία γράφει ἡ φίλη Λήζα.

Καὶ ἡ Ἑλένη ἀνέγνωσε τὰ ἐξῆς·

α Ἀγαπητὴ μου Αἰκατερίνη!

» Βεβαίως ἐλησμόνησας ὅτι αὐριον ἐορτάζω τὴν ἡμέραν τῶν γενεθλίων μου, τὴν ὁποίαν πολὺ ἐπιθυμῶ νὰ συνεορτάσωμεν. Ἡ μήτηρ, ἂν καὶ εἶναι κακοδιάθετος, μὲ ἔδωκε τὴν ἀδελφὴν νὰ σὲ προσκαλέσω εἰς τὸ τέιον, καθὼς καὶ δύο συμμαθητρίαις μου, καὶ τὴν εὐεῖδῃ Θεέκλᾳ. Τὸ προσκλητήριόν μου θὰ σὲ ἐγχειρίσουν αὐριον πολλὰ πρωΐ, διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι ἐπιθυμῶ μόνον νὰ σὲ ἰδῶ ἐν καιρῷ τοῦ γεύματος δι' ἐν λεπτὰν τῆς ὥρας. Σὲ παρακαλῶ νὰ ἔλθῃς τὸ ἐσπέρας εἰς τὸ τέιον, ἀλλὰ μὴ νομίσῃς ὅτι ἔχομεν χορὸν, μουσικὴν, ἢ καὶ ἄλλα διασκεδαστικὰ παιγνίδια· σὲ προσκαλῶ μόνον ἵνα πῖωμεν ὁμοῦ τὸ ἀρωματικὸν μας τέιον. Δυστυχῶς ἡ μήτηρ εἶναι ἀσθενής, ἀλλὰ θέλω προσπαθῆσαι διὰ παντὸς μέσου νὰ μείνῃς εὐχαριστημένη. Ὁ Κώνστας θὰ μᾶς κάμῃ διάφορα παιγνίδια· ἡ δὲ Θεέκλα θὰ ἀπαγγεῖλῃ ποιητικοὺς στίχους διαφόρων συγγραφέων. Ἐὰν δὲ ἔλθῃ τις ἐκ τῶν ἐμπείρων φίλων μας, βεβαίως θὰ μᾶς διηγηθῇ περίεργα ἱστορικὰ συμβάντα. Ἐλθέ μόνον σὲ παρακαλῶ. Τὴν αὐταδέλφην σου ἐπεθύμουν ἐπίσης νὰ προσκαλέσω ἀλλὰ φοβοῦμαι μήπως δὲν μείνῃ εὐχαριστημένη.

» Σὲ ἀσπάζομαι καὶ μένω περιμένουσά σε

» Ἡ φίλη σου

α ΛΗΖΑ. »

— Ἐρχομαι καὶ ἐγὼ εἶπεν ἡ Ἑλένη. Ἡ μήτηρ εὐχαρίστως θὰ συγκατανεύσῃ.

— Ὡ πόσον εὐτυχής! ἐφώνησεν ἡ Αἰκατερίνη, ἡ μήτηρ δὲν θὰ μᾶς ἐμποδίσῃ, νομίζω. Καὶ σὺ, ἀγαπητὴ μου, θὰ μᾶς διηγηθῇ τι περίεργον.

— Βεβαίως! ἐγὼ εἶμαι μεγαλητέρα, καὶ πρέπει νὰ ἐκπληρώσω τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐορταζούσης φίλης μας, τὴν ὁποίαν ἀγαπῶ, διότι εἶναι νέα φρονιμωτάτη.

Ἡ μήτηρ εὐχαρίστως ἔδωκε τὴν ἀδελφὴν καὶ εἰς τὴν ἄλλην θυγατέρα τῆς, ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιαν τῆς μεγαλητέρας ἀδελφῆς. Διὸ ἐνδυθεῖσαι καὶ αἱ δύο ὅσαι δυνατὸν καλῆτερα, ἡσπάσθησαν τὴν χεῖρα τῆς μητρὸς, καὶ ἀνεχώρησαν ἐπὶ ἐλκύνθρου περὶ τὸ ἐσπέρας.

Κατὰ τὸ ἡμερολόγιόν μας ἐπλησίαζε τότε τὸ ἔαρ' ἀλλ' ἕκαστην πρωΐαν καὶ ἕκαστον ἐσπέρας ἔκαμνε τὸν ψυχρος, ὥστε ἦτον ἀδύνατον νὰ ἐξέλθῃ τις ἄνευ μηλωτῆς. Αἱ δύο ἀδελφαὶ ἠθέλησαν νὰ ὑπάγουν διὰ τοῦ ποταμοῦ εἰς τὸ μέρος ὅπου ἐκατοίκει ἡ φίλη των Λήζα. Οἱ πάγοι ἦσαν τόσον δυνατοί, ὥστε ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ διέβαινον φορτηγὰ ἀμάξια· διὸ καὶ ἡ Αἰ-